

Оригинални научни рад

Слађана Т. ВИДОСАВЉЕВИЋ*

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

Јелена Р. КРУЉ**

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић

ВАСПИТНООБРАЗОВНА ДЕЛАТНОСТ ЖЕНСКЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ У ПЕЋИ (1920–1941)

Апстракт: Женска занатска школа у Пећи основана је 1920. године. Значајну улогу за формирање и рад Женске занатске школе имао је Пододбор Кола српских сестара у Пећи, који је основан 1919. године. За рад школе, поред Пододбора, дали су свој допринос, Општина Пећ, Трговачки инспекторат из Скопља и Министарство трговине и индустрије. Женске занатске школе представљале су важан фактор за опште просвећивање женске омладине, како на економском тако и на хуманитарном плану. Поред стручног рада у Женској занатској школи, били су заступљени и општеобразовни предмети. Ученице које су завршиле ове школе, с обзиром на стечено стручно и општеобразовно знање, имале су могућност да са успехом обављају занатске послове.

Кључне речи: Женска занатска школа, Пододбор кола српских сестара, просвећивање, закони, наставни план и програм.

ПОЧЕЦИ ШКОЛОВАЊА ЖЕНСКЕ ДЕЦЕ У ПЕЋИ ЗА ВРЕМЕ ОСМАНСКЕ ВЛАДАВИНЕ

У Отоманском периоду положај хришћанске жене на просторима Косова и Метохије био је веома тежак. Оне су обављале углавном послове везане за породицу и вођење домаћинства. Запостављање жена је последица патријархалних односа и конзервативног гледања на њену улогу и место у друштву тадашње Османске империје. Са друге стране, било је тешко променити схватање родитеља да и женску децу треба школовати. И поред наведених потешкоћа, Прва женска школа на Косову и Метохији, основана је у Призрену 1836. године, а њена прва учитељица била је Димитријевић, Анастасија Наста (Костић 1933: 16).

Као у Призрену, тако се и у Пећи водило доста рачуна о образовању женске деце, нарочито код богатијих грађана. Још далеке 1854. године

* ванредни професор, vidosladj@hotmail.com

** доцент, jkruljdraskovic@yahoo.com

Катарина Симић је отворила школу за женску децу. Школа је почела са радом у кући њеног сестрића, калајџије Ристе Аврамовића у Пећи. Рад школе у почетку су финансирали родитељи ученица, да би нешто касније био основан Школски фонд за рад свих школа у Пећи. За формирање Школског фонда, из кога су исплаћивани учитељи, нарочито су се залагали: Спасоје Глишић, Коста Поповић и Илија Јокић, који су утицали на занатлије и трговце да за потребе школа дају прилоге. Сталну помоћ школи пружали су свештеници Пећке Патријашије. Архимандрит манастира Дечана, Хаџи Кирил, купио је кућу у којој је смештена школа. Школски фонд се увећавао и завештањем угледних и богатих грађана Пећи и учитеља, тако да су школе могле радити без прекида (Чановић 1976: 146).

Програм рада школе за женску децу засновао се на сличним садржајима као и за друге школе на Косову. Поред општеобразовних предмета, један део програма односио се и на теолошке садржаје. Велику улогу за развој школства у Пећи имала је Црквено-школска општина, нарочито у набавци уџбеника који су се користили у школама тадашње Краљевине Србије. Године 1866. на тражење учитељице Катарине из Пећи, митрополит Михајло је од Министарства просвете издејствовао „да се пећкој учитељици Екатарини поклоне књиге за њену школу“. Било је и других примера где су се црквене власти залагале за набавку књига и уџбеника (Чановић 1976: 146). Женска школа у Пећи, за разлику од мушких, велику пажњу посвећивала је припремању ученица за рад у домаћинству, нарочито у женском ручном раду.

Прва учитељица женске деце у Пећи, Катарина Симић, се веома посветила школовању женске деце. Своје образовање је стекла у Пећи уз помоћ неких занатлија, који су учили код попова и калуђера. Веома рано после удаје остала је удовица са својом ћеркицом, која је убрзо умрла, тако да је Катарина остала сасвим сама. Вероватно су и ови породични губитци утицали да се сасвим посвети образовању женске деце. Упоредо, радећи у школи радила је и на оснивању женског удружења, које је у Пећи радило под називом „Женско друштво Кенавија“. Велику помоћ у свом раду имала је од своје две сестричине, Петре и Јефимије Аврамовић, и братанице Јованке Јовановић. Од 1860. године Катарина је Јефимији Аврамовић и Јованки Јовановић препустила све послове око школовање женске деце, а она се замонашила. Као монахиња, радила је на сакупљању помоћи за потребе школе за женску децу у Пећи, па је зато одлазила у Србију, Војводину и Славонију, а са Катом Илић путовала у Цариград и Јерусалим, где су заједно прикупљале значајна средства, која су уложиле у Фонд за школовање женске деце, депонујући их у Хипотекарној банци у Београду (Чановић 1976: 147–149). Образовање женске деце у Пећи сводило се само на основно у трајању од четири школске године. Тек после ослобођења 1918. године стварају се услови за стручно образовање женске деце у многим градовима на Косову и Метохији, па и у Пећи.

Стварањем државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године, стручна настава на самом почетку, била је оптерећена разликама у трајању школовања, рангу школа, наставним плановима, програмима рада у односу општег и стручног образовања које је школа давала и другим. Стање се још и додатно искомпликовало чињеницом да је стручно школство било у оквиру више министарстава (Министарства просвете, Министарства трговине и индустрије, Одељења за унутрашњу трговину и трговинску политику, Одељења за индустрију и занатство), услед чега је изостала тешња координација на унапређивању рада. Покушаји изједначавања целокупне стручне наставе датирају од 1921. године, када је одржана Конференција о стручној настави и на основу које је следеће године донет Закон за занатске, женске занатске и средње техничке школе (30. 03. 1922. године). Ипак, стање је превазиђено тек 1926. године, после чега се приступило развоју стручних школа (Димић 1997: 169–170).

ОТВАРАЊЕ И РАД ЖЕНСКЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ У ПЕЋИ

После Првог светског рата по свим већим варошицама и на просторима Косова и Метохије ничу женске занатске школе. Велики допринос оснивању ових школа дала је једна од женских корпорација „Коло српских сестара“ (Штук 1936: 5–7). Министарство трговине и индустрије, схватајући значај женских стручних школа, отпочело је са обнављањем уништених школа уз помоћ женских удружења и с тим циљем је и донет Закон о женским занатским школама које су се, из године у годину, усавршавале да би коначно добиле одређен правац рада.

За отварање Женске занатске школе у Пећи, од великог значаја имало је оснивање подбора Кола Српских Сестара у Пећи 1919. године. Одмах после оснивања Коло је себи поставило задатак да изврши све припреме за оснивање женске занатске школе. Прва председница подбора Кола Зорка Здравковић правовремено се 30. 12. 1919. године обратила, најпре дописом Министарству трговине и индустрије у Београду, а затим и Трговинском инспекторату у Скопљу. Затражила је дозволу и помоћ за отварање Женске занатске школе у Пећи. Министарство је позитивно одговорило на захтев Кола и одобрило ванредну помоћ од 1000 динара.¹

За упис у први разред Женске занатске школе у Пећи владало је велико интересовање, тако да је уписано 58 ученица.² Женска занатска школа почела је са радом 27. 03. 1920. године, и тада је за прву стручну учитељицу

1 АЈ, 65–1685/2745 – Допис Кола Српских Сестара из Пећи упућен Министарству трговине и индустрије и одговор Министарства од 03. 03. 1920. Пећ–Београд 1920.

2 АЈ, 65–1685/2745. Извештај Кола СС из Пећи упућен Министарству трговине и индустрије од 29.03.1920. Пећ 1920.

од стране Трговинског инспектората у Скопљу постављена Јелица Булатовић, са платом од 1400 динара.³

Стручна учитељица Јелица Булатовић, завршила је Домаћичку раденичку школу у Скопљу 1911/12. године, а практични кројачки курс у Мађарској. После тога, радила је као учитељица, три године у основној школи у Косовској Митровици.⁴

Поред стручне учитељице која је изводила часове практичног ручног рада, заступљени су били следећи општеобразовни предмети које су изводили: српски језик – Марко Цветковић (учитељ), математику и геометрију – Радоје Николић (геометар), историју и географију – Милосав Кастратовић (учитељ), веронауку – Прота К. Вешовић, хигијену и домаће газдинство – Милица Бојовић, певање и цртање – стручна учитељица Јелица Булатовић.⁵

У наредној школској 1920/21. години, поред првог отворен је и други разред Женске занатске школе, када се јавила потреба и за шиваћим машинама: „Јер ученице Другог разреда од почетка школске године шију бели вез искључиво рукама, што успорава и отежава рад, па је на штету школе и Кола СС“.⁶ Како средства за куповину машина нису била довољна, председница Кола, Султана Герић, обратила се Министарству трговине и индустрије у Београду за набавку две шиваће машине, које ће олакшати рад ученицама, на шта је Министарство позитивно одговорило.⁷

Управник Женске занатске школе у Пећи, није изабран за време постојања првог разреда, а када је почео са радом и други разред, јавила се потреба за управником. Најпре је Министарство индустрије и трговине упутило захтев Министарству просвете да разреши стручну учитељицу Симку Доронтић, као успешног организатора, која је са успехом основала женске занатске школе у Тетову и Призрену, да би је Министарство поставило за управника Женске занатске школе у Пећи.

Други захтев Министарству просвете упутио је Главни одбор Кола српских сестара, образлажући зашто је Симка Доронтић најбољи предлог за Управника Женске занатске школе. Она је одмах по доласку у Пећ, најпре откупила и прикупила везиљске радове и приредила Изложбу, чиме је покренула очување и оживљавање народне везиљске уметности пећког краја. Ова изложба је по мишљењу Г. Тројановића и Уметничког одељења „нешто најлепше и најдрагоценије“.⁸

3 АЈ, 65–1685/2745. Извештај Кола СС из Пећи упућен Министарству трговине и индустрије од 29. 03. 1920. Пећ 1920.

4 Исто.

5 Исто.

6 Исто.

7 АЈ, 65–1685/2745 – Допис Кола Српских Сестара из Пећи упућен Министарству трговине и индустрије од 05. 12. 1920. Пећ 1920.

8 АЈ, 65–1685/2745– Допис Главног одбора Кола Српских Сестара упућен Министарству просвете од 24. 12. 1920. Београд 1920.

И поред ових захтева, Министарство просвете није дозволило да стручна учитељица Симка Доронтић напусти основну школу у Пећи, и прихвати позив за Управника Женске занатске школе у Пећи. Разлог Министарства просвете је био изговор – због недостатка кадра.⁹

Школске 1921/22. године, поред првоги другог уписан је и трећи разред, самим тим јавила се потреба за две стручне наставнице, због повећања практичне наставе. Министарство индустрије и трговине, изашло је у сусрет Женској занатској школи у Пећи, тако да су примљене нове стручне наставнице: Љубица Стефановић и Радмила Димитријевић. Обе наставнице су дошле без чланова својих породица, због непоседовања станова у Пећи.¹⁰

Управа Женске занатске школе у Пећи, на захтев Министарства трговине и индустрије, послала је следеће податке за школску 1921/22. годину:

1. Женска занатска школа у Пећи је под управом Кола Српских сестара из Пећи.

2. Школа је школске 1921/22. почела са радом од 01. 12. 1921. године.

3. У школи се учи на основу Плана и Програма који је прописан од стране Инспектората Министарства трговине и индустрије у Скопљу, од 23. 01. 1921. године.

4. Школа има у сва три разреда укупно 84 ученица (редовних и ванредних). У првом разреду било је 16 редовних и 26 ванредних ученица. У другом разреду било је 11 редовних и 9 ванредних ученица. У трећем разреду било је 17 редовних и 5 ванредних ученица.

5. Ванредне ученице су биле оне које нису у потпуности завршиле основну школу, само неки разред, или нису завршиле ниједан разред, али умеју писати и рачунати.

6. Школарину не плаћају редовне и ванредне ученице.¹¹

Када се ради о финансирању рада Женске занатске школе у Пећи, највећи је проблем предствљало плаћање хонорарних наставника. Коло СС у Пећи, организовало је разне активности – попут забава, лутрије, предавања, а редовно су прикупљане чланарине и средства од чланица добротвора и утемиљивача – само да би се дошло до потребних средстава. Поред плаћања хонорарних наставника, Коло је из својих средстава плаћало стан за две стручне наставнице, које заједно станују у једној соби. Општина је уредно плаћала кирију за зграду, огрев, служавку и одржавање чистоће. Са набавком пет шиваћих машина, Коло СС очекивало је већу зараду ученица, која је још увек била мала.¹²

9 АЈ, 65–1685/2745– Одговор Министарства просвете упућен Министарству индустрије и трговине од 24. 12. 1920. Београд 1920.

10 АЈ, 65–1685/2745. Извештај Управе Женске занатске школе у Пећи упућен Министарству трговине и индустрије од 12.03.1922. Пећ 1922.

11 Исто.

12 Исто.

Доношењем Закона о Женским занатским школама¹³, 1922. године, учињен је велики корак са највишег места у друштву за стручно образовање женске деце. Према овом Закону, Женске занатске школе могу бити: државне (које ће се оснивати у већим градовима), полудржавне (које ће се оснивати као установе Министарства трговине и индустрије, с једне и женских корпорација-удружења, са друге стране) и приватне (које ће се отворати где се зато укаже потреба). Према врсти, школе су се делиле на: ниже, продужне и више. Већ тада отворено је и питање у ком односу у васпитању ученица, треба да стоје практична обука и теоријска знања (Димић 1997: 170).

Задатак нижих занатских школа био је да спремају добре, самосталне и образоване раднице у свим врстама женског рада. Продужне женске занатске школе имале су задатак да спреме ученице за добре самосталне и спретне мајсторе и трајале су две године. Више женске занатске школе отворане су у престоници и већим градовима, а њихов задатак био је да ученицама дају више стручно и опште образовање и спрему стручне учитељице. Трајале су две године, а учитељски течај је трајао још годину више. Таквих школа је било у Београду и Загребу.

Са доношењем новог Закона о Женским занатским школама, донет је нови Наставни план и програм рада, који је одобрен Женској занатској школи у Пећи, који се односи на ниже и продужне занатске школе.¹⁴ Наставним планом предвиђени су предмети који ће се изучавати од првог до трећег разреда, циљеви за сваки појединачни предмет и начин обраде градива, док је наставним програмом утврђена садржајност и распоред градива.

Наставни план је садржао¹⁵:

НАСТАВНИ ПЛАН				
I. НИЖЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ:				
Р. бр.	ПРЕДМЕТИ:	I разред	II разред	III разред
1.	Српски језик и крaснопис	3	3	2
2.	Веронаука	2	1	1
3.	Рачун	2	2	2
4.	Историја са географијом	3	2	2
5.	Стручно цртање	3	4	4
6.	Теорија и практични рад	20	22	28
7.	Певање	1	1	1
8.	Гимнастика	3	3	3
	Свега:	37	38	43

13 Службене новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца. „Закон о женским занатским школама“, бр. 105 од 15. 05. 1922.

14 ИАН, АЖП, Пројрам и наставни план за ниже и продужне женске занатске школе, к. 1. бр.133, 3. новембар 1922.

15 Исто, стр. 9.

НАСТАВНИ ПЛАН			
II. ПРОДУЖНЕ ЖЕНСКЕ ЗАНАТСКЕ ШКОЛЕ:			
Тек. број	ПРЕДМЕТИ:	I разред	II разред
1.	Књиговодство	1	1
2.	Домаће газдинство	1	1
3.	Познавање материјала	1	1
4.	Хигијена	1	1
5.	Практичан рад	33	35
6.	Стручно цртање	2	2
7.	Певање	1	1
8.	Гимнастика	3	3
	Свега:	43	45

Женска занатска школа у Пећи је, према новом Закону, школске 1923/24. године постала полудржавна као установа Министарства трговине и индустрије са једне и Пододбор кола српских сестара са друге стране. Те исте године имала је пет разреда са 85 ученица, и то у првом 22, другом 17, трећем 25, четвртном 9 и петом разреду 12 ученица.¹⁶

Број ученица је у следећој школској 1924/25. години порастао на 90, и то у првој години 39, другој 9, трећој 14, четвртој 19 и петој 9 ученица. Са повећањем броја ученица јавила се потреба за повећањем стручних наставника, али у Женској занатској школи радила је само Радмила Димитријевић као стручна наставница.¹⁷ Треба истаћи да и у овој школској години нису били заступљени сви општеобразовни предмети. Предметни наставници у овој школској години били су: професор Велимир Јојић за српски језик, учитељ Вукајло Девећ, за математику и професор Радомир Ивановић за историју и географију.¹⁸ Постављањем за Управника Женске занатске школе Вукајла Девећа од 27. 10. 1924. године, велика пажња поклоњена је побољшању услова рада школе. У току школске 1925/26. радиле су нове стручне наставнице: Зорка Зечевић и Радмила Ђорђевић, које су савесно и предано обављале своју дужност. Завршни годишњи испит и у теоријским и практичним радовима на крају наставне године био је одличан. Владање, понашање, ред и хигијена били су на високом нивоу. О раду Управника Вукајла, окружни школски надзорник је известио Министарство трговине и индустрије: „Управник Девећ своју дужност је најсавесније

16 АЈ, 65–1685/2745. Извештај Управе Женске занатске школе Пећи, упућен Министарству трговине и индустрије од 07. 02. 1924, Пећ 1924.

17 АЈ, 65–1685/2745. Извештај Управе Женске занатске школе Пећи, упућен Министарству трговине и индустрије од 20. 12. 1924, Пећ 1924.

18 Исто.

и најмарљивије обављао, борећи се са многим недаћама на које је школа па и он наилазио. Што се школа уздигла на један завидан положај је пре свега његова заслуга“.¹⁹

И поред позитивних примера, највећи проблем је представљала школска зграда коју су користиле ученице Женске занатске школе у Пећи, смештена у једној неусловној приватној кући, са уским и недовољним одељењима и без дворишта. Тако да су ученице проводиле све време од јутра до мрака у мрачним одељењима, чак и кад су користе одмор између часова. Због лоших услова у школској згради, Пододбор Кола СС у Пећи је купио зграду у којој су смештени дом и школа. Зграда је коштала 106 000 динара, али пошто је било потребно извршити преправке и поправке, коначни трошкови износили су 122 000 динара.²⁰

Школске 1926/27. године, Женска занатска школа у Пећи преселила се у другу зграду коју је купио Пододбор Кола СС у Пећи уз помоћ Главног одбора и многих Пододбора Кола СС широм Краљевине СХС.²¹ На почетку школске 1926/27. године у свих пет разреда било је уписано 76 ученица, а на завршним испитима јуна 1927. године пријавило се 69 ученица, које су са одличним успехом положили завршни испит.²²

Одбор Кола СС за Пећ, поред добијене помоћи, веома се много задужио за куповину и реновирање Дома, где је смештена њена Управа и Женска занатска школа. Тако да је са својим чланицама и ученицама Женске занатске школе организовао много забава, лутрија, изложби радова ученица, прикупао добровољне прилоге, чланарину и др. Чланице Одбора Кола СС и ученице Женске занатске школе у Пећи су учествовале у многим активностима: помагале су сиротињи, нарочито о Божићу и Ускрсу, учествовале у продаји календара *Вардар*, у извођењу Дана Црвеног Крста,

19 АЈ, 65–1685/2745. *Извештај Окружној школској надзорника, упућен Министарству трговине и индустрије од 28. 07. 1926, Пећ 1926.*

20 Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1929–1930, *Вардар, календар КСС за њросиу 1931.* Београд 1931, стр. 71–72.

21 Одбор Кола СС у Пећи примио је помоћ за куповину Дома од: Главног одбора у Београду 10000 динара, Шабачког пододбора 1 000, Штипског 300, Јагодинског 500, Сремско-карловачког 200, Босанског Брода 200, Дарданског 200, Охридског 100. Позајмице је примио од следећих одбора Кола СС: из Београда 5 000, Крагујевца 5 000, Сарајева 5000, Бјелог Поља 3 000, Панчева 2 000, Бања Луке 2 000, Сремске Митровице 2 000, Ваљева 2 000, Смедерева 2 000, Тузле 2 000, Параћина 1 000, Куманова 1 000, Крушевца 1000, Коњица 1 000, Зајечара 1 000, Смедеревске Паланке 1000, Ђаковице 1000, Скопља 1 000, Јагодине 1000, Котара 500, Ђевђелије 500, Бечеја 500, Призрена 500, Невесиња 500, Дервенте 500, Старе Пазове 500, Модриче 500, Старчева 300, Алибунара 200, Криве Паланке 200. Укупно 56.200 динара. Извештај Одбора Кола Српских Сестара за 1926, *Вардар 1928*, стр.14; Извештај Одбора Кола Српских Сестара за 1929/30, *Вардар 1931*, стр. 71–72.

22 АЈ, 65–1685/2745. *Извештај Окружној школској надзорника, упућен Министарству трговине и индустрије од 22. 06. 1927, Пећ 1927.*

одазивале су се на све позиве осталих друштава и одговарале својим дужностима према Главном Одбору Кола СС и Женском Савезу.²³ Године 1930. Пећки одбор је на слави Кола, о Малој Госпојини 21. септембра, прикушио добровољни прилог у износу од 1н000 динара, и предао Одбору за изградњу Гимназије у Пећи. Тада је Одбор Кола СС у Пећи у својим редовима имао 150 чланица.²⁴

Одбор Кола је враћао позајмице које је добијао од одбора кола из многих градова и кредите од банака. Тако да је у 1932. години од дуга Метохијској банци у Пећи од 9 000, Одбор исплатио 7 000 динара.²⁵ Године 1933. дуг из 1926 који је износио 44.000 динара на име позајмице од многих Кола српских сестара, Одбор Кола у Пећи успео је да сведе на 3.500 динара.²⁶

Године 1932. донет је нов проширени Закон о Женским занатским школа по коме ове школе одговарају рангу непотпуне средње школе са нижим течајним испитом и имају пет разреда: два приправна, два стручна и радионицу – атеље. Настава у женској занатској школи траје три године и то: две године у два стручна разреда и једну годину у школској радионици-атељеу. За ученице од 12 до 14 година старости могу се отворити два приправна одељења. У *йрви йриправни разред* женске занатске школе примају се ученице које су завршиле најмање четири разреда основне школе и у тој календарској години навршавају 12 година. У *друји йриправни разред* примају се ученице које су завршиле први приправни разред и ученице које су завршиле било који разред средње школе, имају од 13 до 15 година живота и које су положили допунски испит из стручних предмета. У *йрви сйручни разред* женске занатске школе примају се ученице: које су завршиле други приправни разред и ученице које су завршиле најмање два разреда средње школе (гимназије, реалке, грађанске школе) или шест разреда основне школе и навршавају у тој календарској години најмање 14, а највише 16 година живота. Ради извођења практичне наставе свака женска занатска школа треба да има своју школску радионицу-атеље, у којој може примати и поруцбине за израду одевних предмета.²⁷ Избором Стане Јојић за управитељицу Женске занатске школе у Пећи, остварена је давнашња идеја и уведено је Билимарство.²⁸ У ту сврху добијено је 3000 динара државне помоћи,

23 Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1932, *Вардар, календар КСС за йросйу* 1933, Београд 1932, стр. 94.

24 Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1930–1931, *Вардар, календар КСС за йросйу* 1932, стр. 73.

25 Исто.

26 Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1933, *Вардар, календар КСС за йросйу* 1934, Београд 1933, стр. 85.

27 *Службене новине Краљевине Југославије бр. 82 (1932)*, Закон о Женским занатским и женским стручним учитељским школама, Београд 1932.

28 Исто.

а Зетска бановина је помогла са 2000 динара. Помоћ је пружила и Општина Пећ у износу од 2 000 динара. Председница Главног Одбора Кола СС, Мирка Грујић је донела помоћ од 500 динара.²⁹

И поред помоћи, и велике воље да се отвори при Женској занатској школи и Тилимарска женска школа, она није остварена. Било је неколико разлога, а најважнија су два, недовољна средства и пропадање зграде школе, где је било потребно издвојити средства за поправку. Тек је 1940. године Министарство трговине и индустрије за отварање Тилимарске школе у Пећи обезбедило средства у висини од 38839. динара,³⁰ али се то није могло остварити јер је већ почетком 1941. окупирана Југославија.

ЗАКЉУЧАК

Организовати рад школа које ће васпитавати и образовати женску децу у тешким условима у Османском царству, крајем XIX и почетком XX века, и касније, након ослобођења ових крајева Србије – Старе Србије, представљала је несумњиво изузетну мисију којом је започета еманципација жена, као и њихово укључивање у друштвени живот. Гледајући у будућност, мудри Доситеј Обрадовић, потребу за образовањем није сводио само на мушке чланове друштва, већ је и истицао да је „национално опасно оставити жену у тами, у простоти и варварству“ (Скерлић 1964: 281). Започети рад на просвећивању женске омладине омогућио је, поред усвојених знања, и буђење националне свести, неговању традиције, очување православља и српског идентитета, пркосећи тако разним историјским, социјалним, културолошким и породичним околностима.

Женске занатске школе представљале су важан фактор за опште просвећивање женске омладине, како на економском тако и на културно-просветном плану. Прве занатске школе су, поред стручних знања неопходних за оспособљавање за рад у изабраном занату, едуковале ученице и из области: српскохрватског језика, рачуна, земљописа, веронауке, хигијене, певања... Оне представљају и претечу нашег савременог стручног образовања. Поред васпитне и образовне улоге, стицање дипломе занатске школе у патријархалном србијанском друштву финансијски је оснаживало жене, које су кроз бављење занатом имале могућност да самостално зарађују и не буду у економски подређеном положају (Стакић–Видосављевић 2017: 582).

29 Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1935, *Вардар, календар КСС за про- сцу* 1936. Београд 1935, стр. 57.

30 Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1940, *Вардар, календар КСС за про- сцу* 1941. Београд 1933, стр. 63.

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

- Архив Југославије (АЈ), фонд 65. Министарство трговине и индустрије Краљевине Југославије, фасцикла 1685/2745-6. Пећ – Женска занатска школа Кола српских сестара 1920–1927; 1931;
- Историјски архив Ниша (ИАН), Фонд: Алексинашка женска подружина; Програм и наставни план за ниже и продужне женске занатске школе, Ниш 1922. кутија 1. бр. 133, 3. новембар 1922.

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

- Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1929–1930, *Вардар*, календар КСС за просту 1931. Београд 1931 стр. 71–72.
- Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1930–1931, *Вардар*, 1932. стр. 73.
- Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1932, *Вардар*, календар КСС за просту 1933. Београд 1932. стр. 94.
- Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1933, *Вардар*, календар КСС за просту 1934. Београд 1933. стр. 85.
- Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1935, *Вардар*, календар КСС за просту 1936. Београд 1935. стр. 57.
- Извештај Одбора Кола Српских Сестара у Пећи за 1940, *Вардар*, календар КСС за просту 1941. Београд 1933. стр. 63.

ШТАМПА

- Службене новине Краљевине Срба, Хрвајца и Словенаца*, бр. 105 (1922). „Закон о женским занатским школама“. Београд 1922.
- Службене новине Краљевине Југославије* бр. 82 (1932). „Закон о Женским занатским и женским стручним учитељским школама“. Београд 1932.

ЛИТЕРАТУРА

- Димић 1997: Љубодраг Димић. *Културна историја Краљевине Југославије 1918–1941*. Књига II. Београд: Стубови Културе.
- Костић 1933: Петар Костић. *Просветно-културни животи православних Срба у Призрену и његовој околони у 19. и почетком 20. века*. Скопље.
- Скерлић 1964: Јован Скерлић, *За женско образовање*, Сабрана дела, књ. VII, Београд.
- Стакић–Видосављевић 2017: Мирјана Стакић – Слађана Видосављевић. „Хуманитарна и васпитнообразовна улога женске подружине и њене занатске школе у Нишу од оснивања до почетка Другог светског рата“. *Часопис за друштвене науке Теме*, ХЛI, No. 3, 573–585.
- Чановић 1976: Светозар Чановић. *Српске школе на Косову и Метихији у девединаестом веку*. Приштина: Јединство.
- Штук 1936: Ш. Штук. „Значај женских занатских школа“. *Гласник сйручне насйаве Орјана МТИ у Краљевини Југославији*, бр. 20, април–јуни, 5–7.

Sladana T. VIDOSAVLJEVIĆ

Jelena R. KRULJ

THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF THE WOMEN'S CRAFT SCHOOL
IN PEĆ (1920–1941)

SUMMARY

The women's craft school in Peć was founded in 1920. An important role for the formation and operation of the Women's Craft School had the Sub-Committee of the Serbian Sisters in Peć, founded in 1919. For the work of the school, besides Sub-Committee, contributed the Municipality of Peć, the Commercial Inspectorate from Skopje and the Ministry of Trade and Industry. Women's craft schools represented an important factor for the general enlightenment of women's youth, both economically and on a humanitarian level. In addition to the professional work at the Women's Craft School, general education subjects were also presented. The pupils who graduated from these schools, given the acquired professional and general knowledge, had the opportunity to perform craft jobs with success.

Key words: Women's craft school, Sub-committee of Serbian Sisters, enlightenment, laws, curriculum.